

Bazându-ne pe respectarea strictă a purității în diferite împrejurări, pe implicațiile ei profunde în cultura populară, am îndrăzni să afirmăm că la români există și un cult al curățeniei. Curățenia este menținută atât pe cale empirică, cât și magică. Deseori, în tradiția populară, se recurge la purificarea spațiului de viață, la spălarea rituală cu caracter purificator etc.

Jn plan gestual, după cum afirmă Constantin Eretescu, spălarea apare frecvent în desfășurarea unor obiceiuri: "(...) spălarea pe mâini și pe față a reprezentantului vârstnic al spitei de neam înainte de a trage prima brazdă; spălarea la râu în prezența colectivității sătești a primului gospodar care a ieșit la arat în noul an agrar; prima baie a unui nou-născut o săvârșesc (...) nașii, reprezentanți ai spitei de neam al nou-născutului; spălarea mortului este primul moment ritual în complexul ceremonial al înmormântării (...); spălarea este un moment esențial în desfășurarea descântecelor de ursită, celor de dragoste etc.; în toate cazurile scaldă vizează sănătatea sau însănătoșirea celor care practică obiceiul"(1).
În genere, "o muncă agricolă, asemenea unui sacrificiu sau unei alte ceremonii religioase, nu poate debuta decât în stare de puritate rituală. Atât la începutul semănatului, cât și la începutul secerișului, plugarul trebuie să fie spălat, îmbăiat, îmbrăcat cu o cămașă nouă" etc.(2).

Această stare de puritate rituală este respectată și cu alte ocazii (în ritualurile Paparudei, Caloianului etc.). Astfel, în cadrul ritualului Paparudei, purtătoarea măștii verzi este o fată. E trăsătura definitorie a timpului clasic de ritual, subliniază pe drept cuvânt cercetătorii de la Cluj Ion și Maria Cuceu. Să mai aducem câteva exemple: "E aleasă o fată curată", "fata curată, căci are credință la Dumnezeu",

RESPECTAREA STĂRII DE PURITATE RITUALĂ ÎN CULTURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

mi te-a cătat,/Te-a cătat, te-a întrebat,/Prin pădurea rară,/Cu inima amară,/Prin pădurea deasă,/Cu inima arsă" (8).

Jertfirea copiilor și a tinerilor are o vechime considerabilă (încă din neolitic). La tracii timpurii (Cultura Șoldănești-Basarabi) (9), la daco-geți, carpi și alți daci liberi inhumarea nu era în nici un caz un rit funerar preferat, el era rezervat în exclusivitate copiilor (10). Cum numeroase practici funerare vizau postexistența, în care neofitul trebuia să intre curat ritual, ca în orice rit de trecere, ar fi posibil ca incinerarea să fi avut și rolul unui rit de purificare. Inhumarea copiilor și incinerarea adulților din unele cimitire constituie, crede N. Bot, un argument în acest sens, căci copiii erau curați ritual și nu aveau nevoie de purificarea prin foc, la care erau supuși doar adulții (11).

Jertfa umană, care satisfăcea starea de puritate rituală, avea o menire dublă: sufletul înălțat la cer trebuia să aducă plăcia

Caloianului și a Paparudei, jertfa zidirii etc. cereau respectarea cu strictețe a stării de puritate rituală. De aceea ni se par lipsite de suport real afirmațiile: "...la început ritualurile ("Caloianul" și "Paparuda" -- A.F.) erau practicate de femeie, apoi de fete, fetite" (17), întrucât, conform mentalității arhaice, femeile (în afară de văduve****) nu satisfac starea de puritate rituală. Se crede că "omu-i curat, muierea nu-i cu-

rată, ea face copii" (18), "femeia n-are dreptul să lucreze la săpatul, curățitul fântânii" (19). Un bătrân din Țaul, Dondușeni ne spunea că "o femeie s-o

vârât să rânească o fântână ș-au fugit apele" (20); "fiindcă fântâna îi lucru curat" (21). Femeile n-aveau voie să vină la stână, căci "acolo unde-i mana trebuie să fie lucru curat"(22).

Unor restricții foarte severe erau supuse, indeosebi, lehuzele. 40 de zile după naștere, până ce nu primeau "molitva", ele n-aveau dreptul să iasă din curte, deoarece se credea că "unde-i calcă piciorul, arde pământul" (23), "dacă o femeie

lehuză se uită pe vreo câmpie cu iarbă verde, se va usca aceea iarbă"(24).

Unele ritualuri, tradițional practicate de copii, în ultimul timp sânt preluate uneori și de femei. Acest fenomen ține de procesul de dezagregare a obiceiurilor populare.

La finele acestui succint articol subscriem la afirmațiile pline de sens ale cercetătorilor ieșeni Ion și Silvia Ciubotaru: "Alaiul de înmormântare al Caloianului reproduce până în cele mai mici detalii ceremonialul funerar al tinerilor nelumiți"(25). Prin aceasta credem că se explică înmormântarea concomitentă a Caloianului și Caloiței; îmbrăcarea păpușii în haine de mireasă; prezența bradului funerar, dansarea horei etc. În acest caz, soarta Caloianului este similară cu cea a Ciobanului mioritic, considerat "trupușor fără de păcate".

Așadar, respectarea stării de puritate rituală a fost și mai rămâne una din trăsăturile de bază ale culturii populare românești. Acest fapt constituie, credem noi, o dovadă a persistenței cultului curățeniei la români de pretutindeni.

Alexandru FURTUNĂ,
doctor în istorie

NOTE

1. Constantin Eretescu, "Față albă și-a spălat", *Contribuții la studiul relației dintre gest, ritual și mesaj poetic, Revista de etnografie și folclor*, 1974, nr. 1, p.7.

2. Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, B., 1992, p.310.

3. Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Vechi obiceiuri agrare românești*, B., 1988, p.95.96.

* Mitemul cel mai răspândit este cel referitor la esența terestră a omului, al cărui trup a fost modelat din lut. Motivul

de la sfârșitul secolului al XIX-lea, B. 1976, p. 64,65.

6. Ion H. Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, *op. citată*, p. 121.

7. A.F., 1967, *Manuscrisul 195*, fila 67; s. Orlovka, r. Keni, reg. Odesa; Inf. Alici A.F., n. 1898; col. Băieșu N., Hâncu A.

8. I. Candrea, *larba fiarelor, Studii de folclor*, B., 1928, p.93.

9. Levițki O, *Culturile Hallstatului timpurii și mijlociu în Moldova, Chișinău, 1994, p.*

drul ritualului Paparudei, purtătoarea măştii verzi este o fată. E trăsătura definitorie a timpului clasic de ritual, subliniază pe drept cuvânt cercetătorii de la Cluj Ion și Maria Cuceu. Să mai aducem câteva exemple: "E aleasă o fată curată", "fata curată, căci are credință la Dumnezeu", "fată de adevărat, fată mare, fecioară", "fără păcate", "fete care-s curate adevărate, cum o fost Maica Precista..." etc. (3).

La fel și cortegiul Caloianului este alcătuit, de obicei, din fete neprihănite, iar păpușa (făcută din pământ, cărpe etc.), ce reprezintă Caloianul — substitutul jertfei umane* — este un copil mic de doi-trei ani (cocon, coconită), uneori chiar un prunc neintărcat ori un tânăr aflat în preajma căsătoriei (4). În perioada arhaică se credea că doar sufletul curat al copilului jertfit***, înălându-se la cer, avea cele mai reale șanse pentru a câștiga bunăvoința zeilor și a obține de la ei cele dorite de colectivitatea umană. Căci, conform unor credințe, "cerul e o grădină cu porți de aur, care se deschid singure sufletelor drepte", "cei drepti, care văd cerul deschis, pot cere orice de la Dumnezeu, că li se dă" (5).

În acțiunea dramatizată a unei variante de Caloian din județul Dorohoi și-a găsit reflectare, după cum consideră cercetătorii de la Iași Ion și Silvia Ciubotaru, răpirea victimei pentru sacrificiu (6). Mama îndurerată își caută fiul, fapt oglindit și în unele incantații: "Căluine, mamei Stoiene! / Te-am căutat cu lumânarea / Ți-am găsit numai spinărea / Te-am căutat cu sârmicu / Ți-am găsit numai buricu / Ți-am dat plugul la perete / Și boii la iarbă verde / Și plugul a ruginit / Și Lazăr a putrezit" (Orlovka-Reni) (7) sau "Scaloiene, Scaloian / Trupușor de dician! / Scaloită, Scaloită, / Trupușor de cuconiță! / Mă-ta că

ea adulților din unele cimitire constituie, crede N. Bot, un argument în acest sens, căci copiii erau curăți ritual și nu aveau nevoie de purificarea prin foc, la care erau supuși doar adulții (11).

Jertfa umană, care satisfăcea starea de puritate rituală, avea o menire dublă: sufletul înălțat la cer trebuia să aducă ploaia, iar trupul inhumat — să fertilizeze pământul, să-i regenereze forțele sacre. Elocvent în această privință e textul următor: "Frate, frate Caliene / Nu te punem în pământ ca să putrezești, / Ci te punem să inverzești, / Caliene, Caliene, of, of!" (12). Caloianul era pus uneori și în holda cu cereale, deoarece, "odată cu descoperirea cerealiculturii, viața, moartea și renasterea au fost asimilate ritmurilor vegetației. Pornind de aici, paleocultivatorii așezau în morminte boabe de grâu pentru a asigura, prin analogie, reînvierea mortilor. În mentalitatea arhaică era caracteristică "solidaritatea ideilor de fertilitate, de naștere și moarte..." (13). În genere, motivul folcloric al prefacerii mortilor în vegetația câmpului constituie, după părerea lui O. Bârlea, "cea mai profundă idee poetică a repertoriului nostru de bocete" (14).

Astfel, și legendele construcțiilor relatează despre sacrificarea copiilor și nu a sotiei meșterului mare, ca în balada despre nevasta zidită (15). Cele mai numeroase legende de acest fel au fost culese în Moldova de Mijloc, unde copiii se fereau, până la începutul secolului al XX-lea, "de a trece pe lângă ziduri începute", de teamă ca zidarii să nu le măsoare umbra sau statura; căci, după credința populară, zidirea măsurii umbrei sau staturii le-ar fi putut aduce moartea și prefacerea în stafie după 40 de zile (16).

Din cele analizate anterior ne putem convinge că practicarea

1. **Constantin Eretescu, "Fața albă și-a spălat". Contribuții la studiul relației dintre gest, ritual și mesaj poetic. Revista de etnografie și folclor, 1974, nr. 1, p.7.**

2. **Mircea Eliade, Tratat de istorie a religiilor, B., 1992, p.310.**

3. **Ion Cuceu, Maria Cuceu, Vechi obiceiuri agrare românești, B., 1988, p.95,96.**

* **Mitemul cel mai răspândit este cel referitor la esența terestră a omului, al cărui trup a fost modelat din lut. Motivul provenienței htoniene a omului îl găsim în lumea semitică (cf. mitul creației biblice a omului), la majoritatea popoarelor indo-europene, la populațiile băștinașe din Africa și America. (...) În simbolistica popoarelor carnea, țesuturile, din care este alcătuit trupul, sunt asemănătoare cu lutul roditor sau argila maleabilă; oasele au întotdeauna o esență minerală (I. Evseev, Cuvânt-simbol-mit, Timișoara, 1983, p.55, 174, 194).**

** **Odată cu evoluția mentalității, apar o seamă de substitute, imitații simbolice ale sacrificiilor, precum bradul funerar cu rol explicit de mire sau mireasă. N-ar fi exclus ca procesul de substituție să fi început încă din antichitate, căci unii cercetători văd în anumite ofrande sau în statuetele găsite în morminte substitute ale sacrificiului uman (Nicolae Bot, Rituri funerare: vechime și semnificație, Anuarul de folclor III-IV, Cluj-Napoca, 1993, p.57).**

4. **Ion H. Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, Obiceiuri agrare — o dominantă a culturii populare din Moldova, Anuar de lingvistică și istorie literară, volumul XXIX, 1983-1984, B. Iași, p. 116-117; Arhiva de folclor a A.Ș. a Republicii Moldova, 1968, manuscrisul 183, fila 72; Cristești, r. Nisporeni, inf. Gaiu I.S., 70 de ani, col. E. Junghietu (în continuare A.F.); Informație de teren (în continuare I.T.) s. Manta, r. Vulcănești; inf. Pasat Maria, orig. din Reni, 57 de ani; s. Slobozia Mare, același raion; inf. Căpățânu Simion, 69 de ani, 3 clase; s. Plavni, r. Reni, reg. Odesa; inf. Bulgaru Petru, 52 de ani, col. A. Furtună.**

*** **S-au făcut și alte afirmații: "Păpușa reprezintă în naivitatea oamenilor o zeitate, care ar ține cheile ploilor" (Gheorghe Vrabie, Folclorul, Obiect-principii-metodă-categorii, B., 1970, p.171); Scenariul (Caloianului — A.F.) reprezintă moartea zeului (naturii și vegetației — A.F.), care este plâns și îngropat sau aruncat în apă (Dumitru Pop, Obiceiuri agrare în tradiția populară românească, Cluj-Napoca, 1989, p.167, 168); "Caloianul e o zeitate a ploii" (Nicolae Băieșu, Folclorul obiceiurilor calendaristice, de muncă, Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina), Chișinău, 1991, p.245).**

5. **Adrian Fochi, Datini și erezuri populare**

de la sfârșitul secolului al XIX-lea, B. 1976, p. 64,65.

6. **Ion H. Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, op. citată, p. 121.**

7. **A.F., 1967, Manuscrisul 195, fila 67; s. Orlovka, r. Reni, reg. Odesa; inf. Allici A.F., n. 1898; col. Băieșu N., Hâncu A.**

8. **I. Candrea, Iarba fiarelor, Studii de folclor, B., 1928, p.93.**

9. **Levițki O, Culturile Hallstatului timpurii și mijlociu în Moldova, Chișinău, 1994, p. 70-72.**

10. **Ion Talos, Miorița și vechile rituri funerare la români, p.1, /Anuarul de folclor, III-IV, Cluj-Napoca, 1983, p.29; Dumitru Protase, Riturile funerare la daci și daco-români, B. 1971, p. 76, 118, 171.**

11. **N. Bot, op. citată, p. 53.**

12. **Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hașdeu, B. 1970, p. 483.**

13. **N. Bot, Ibidem, p.40.**

14. **Citat după: I. Evseev, Ibidem, p. 171.**

15. **N. Bot, Ibidem, p. 55.**

16. **Ion Talos, Legendele construcțiilor de pe teritoriul României, Folclor literar, vol. III., 1969-1970, Timișoara, 1972, p.57-58.**

17. **N. Băieșu, Ibidem, p. 242.**

**** **Vădănila is fără păcate. Noi cu bărbații săntem cu păcate" (I.T., 1987, s. Rădiul Mare, r. Dondușeni, inf. Rusnac Maria a lui Fiodor, n. 1912, col. A. Furtună; "Vădănila is curate, fără păcate" (I.T., 1955, s. Hirova, r. Călărăși, inf. Ursu Maria a lui Petru, n. 1937, col. A. Furtună).**

18. **Gheorghe Pavelescu, Aspecte din spiritualitatea românilor transnistreni, Craiova, 1944, p. 10.**

19. **I.Ț., 1982, s. Ghindești, r. Florești, inf. Ostrov M.F., 67 de ani, originar din s. Coșernița, același raion; Samanachi F.E., n. 1931, orig. din s. Pohoarne, r. Șoldănești, col. A. Furtună; s. Clocușna, r. Ocnița, inf. Bucos P.V., 65 de ani, col. A. Furtună.**

20. **I.T., 1982, s. Țaul, r. Dondușeni, inf. Garbuș F., 80 de ani, col. A. Furtună.**

21. **I.T., 1982, s. Crihana Veche, r. Cahul, inf. Zgărcibabă I., col. A. Furtună.**

22. **I.T., 1982, s. Țaul, r. Dondușeni, același informator.**

23. **Folclorul obiceiurilor de familie. Alcătuirea, articolul introductiv și comentariile de Andrei Hâncu și Valentin Zelenciu, Chișinău, 1979, p.21.**

24. **Simion Florea Marian, Nascerea la români, B. 1892, p. 132.**

25. **Ion H. Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, Ibidem, p. 117.**